

Ronde 2

Martine Gijsel (a), Annemarie Groot (b) & Christel Dood (a)

(a) Expertisecentrum Nederlands

(b) Expertisecentrum Beroepsonderwijs

Contact: m.gijsel@expertisecentrumnederlands.nl

Taalontwikkeling stimuleren in het mbo: de impact van interventies in de beroepsgerichte vakken

1. Inleiding

Het taalonderwijs in het mbo kent ‘generieke’ en ‘beroepsgerelateerde’ taaleisen. De generieke taaleisen zijn wettelijk verankerd in de referentieniveaus taal, met bijbehorende

examinering. Vijf taaldomeinen worden geëxamineerd. De receptieve vaardigheden 'lezen' en 'luisteren' worden centraal geëxamineerd; de productieve vaardigheden 'spreken', 'schrijven' en 'gesprekken voeren' worden geëxamineerd met instellingsexamens. Hoewel de resultaten op alle mbo-niveaus sinds deze maatregelen iets zijn verbeterd, behalen veel studenten nog steeds niet het gewenste eindniveau. Dat blijkt uit de laatste monitorrapportage van CvTE (2017). Door deze generieke taaleisen (deels) centraal te examineren, is bovendien de focus van taalonderwijs verschoven van 'algemeen belang voor studiesucces en beroepsvoorbereiding' naar 'instrumentele toetsvoorbereiding'.

2. Taalontwikkelen lesgeven als kansrijke aanpak

Mbo-instellingen zoeken hoe zij de kwaliteit van hun taalonderwijs kunnen verbeteren en betekenisvoller kunnen maken (van Koeven e.a. 2018). Een voor de hand liggende oplossing is het verbinden van taalonderwijs aan de beroepspraktijk (Hendrix & van der Westen 2018). Taalonderwijs krijgt dan meer betekenis en context, en heeft daarmee naar verwachting een positief effect op de motivatie van studenten. Deze verbinding kent verschillende uitwerkingsvormen, zoals 'taalontwikkelen lesgeven' (TOL; van der Westen 2013), 'taalgericht vakonderwijs' (Hajer & Meestringa 2020) en – vooral bekend in het mbo – 'taalbewust beroepsonderwijs' (Bolle & van Meelis 2017). Deze varianten hebben met elkaar gemeen dat er in de vak-/beroepsgerichte les zowel aan vakinhoudelijke doelen als aan taaldoelen wordt gewerkt. Bij TOL richt de docent zich daarnaast op de taalontwikkeling van studenten in brede zin, binnen en buiten de les. Het uitgangspunt is om de taalontwikkeling van studenten niet te beschouwen als een losse (generieke) vaardigheid, maar te verbinden met de vereiste beroepscompetenties. Dat sluit naadloos aan op de ontwikkeling van leeromgevingen in het mbo. Daarin worden 'leren op de werkplek' en 'leren in de schoolse context' geïntegreerd tot passende mengvormen ('beroepsgericht onderwijs', 'werkplekleren' of 'hybride leeromgeving'). Hierin staat het ontwikkelen van bekwaamheden om beroepstaken uit te kunnen voeren centraal. Taalcompetenties maken steeds vaker onlosmakelijk deel uit van vakmanschap in het mbo.

3. Moeizame implementatie van een geïntegreerde aanpak

Hoewel de integratie van taalonderwijs en vak-/beroepsonderwijs kansrijk is voor taalvaardigheidsontwikkeling, en daarmee voor schoolsucces van studenten, verloopt de totstandbrenging van een duurzame samenwerking tussen taal- en vakdocenten in de praktijk moeizaam. Dat wordt bevestigd door onderzoeksresultaten: taalgericht vakonderwijs laat positieve effecten zien, maar de samenwerking tussen vak- en taaldocenten verloopt vaak moeizaam (o.a. Elbers 2012). Taaldocenten hebben moeite om een curriculum te ontwerpen in samenwerking met vakdocenten (Bruin e.a. 2018). In

het mbo vindt samenwerking doorgaans plaats in een team of projectgroep. In deze samenwerkingsvormen is echter geen expliciete gerichtheid op het samen leren en op de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het leren. Dat bemoeilijkt de implementatie van taalgericht vak-/beroepsonderwijs: docenten zullen gezamenlijk verantwoordelijkheid moeten voelen voor het vergroten van de taalvaardigheid van studenten en hun eigen rol hierin moeten erkennen.

4. Interventieonderzoek

Op een grote mbo-instelling is in de periode 2021-2022 een tweejarig project uitgevoerd, met als doel om de taalontwikkeling van de studenten te bevorderen. Het idee is om het taalvaardigheidsonderwijs integratief en expliciet te verweven in de beroepscontext. Om dat doel te bereiken, hebben nagenoeg alle colleges binnen de instelling een interventie ontwikkeld en uitgevoerd. Deze interventies zijn gemonitord om te bepalen welke opbrengsten zijn gerealiseerd. De volgende onderzoeksvragen stonden centraal:

1. Hoe zijn de verschillende interventies vormgegeven?
2. In hoeverre is het taalonderwijs integratief en expliciet verweven in de beroepscontext tijdens en na de interventieperiode?
3. In hoeverre is de taalvaardigheid van de studenten verbeterd na de interventieperiode?

Daarnaast is nagegaan in hoeverre de interventie effect heeft gehad op de 'kennis', 'attitude' en 'motivatie' van de docenten. Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn documenten geraadpleegd, interviews gevoerd met docenten en/of studenten en vragenlijsten voorgelegd aan docenten en/of studenten.

5. Resultaten en conclusie

Zeven colleges kozen voor het ontwerp van hun interventie voor een geneste vorm. Zij hebben geprobeerd om in de beroepscontext te werken aan doelen van het vak Nederlands. Hoewel het nog niet duidelijk is in hoeverre deze aanpak duurzaam wordt geïmplementeerd op de langere termijn, blijkt uit de interviews dat één college een kleine stap heeft gezet in het integreren van taal in de beroepscontext. Daarnaast willen zeker zes colleges een vervolg geven aan de interventie; de andere twee colleges zoeken nog naar passende manieren om de interventie een vervolg te geven. Daarmee lijkt een belangrijke eerste stap gezet te zijn: docenten hebben ervaringen opgedaan hoe het taalonderwijs bij deze opleidingen geïntegreerd kan worden in de beroepscontext op een wijze die passend is bij de docenten.

In bijna alle colleges was sprake van ‘ervaren opbrengsten’ op het gebied van taalvaardigheid. Om daadwerkelijk een effect van deze integratie van taal in de beroepscontext te kunnen meten, is het nodig om hier een structureel vervolg aan te geven.

Uit het onderzoek komt ten slotte naar voren dat de betrokken beroepsgerichte docenten uit dit onderzoek vaak bewust(er) zijn geworden van wat hun bijdrage aan taalontwikkeling van studenten kan zijn. Docenten Nederlands die hebben gekozen voor een beroepsgerichte inkleuring van hun lessen hebben daar positieve ervaringen mee opgedaan. De docenten ervaren verschil in gedrag bij hun studenten en realiseren zich dat er meer in zit (bij een langere duur, structurelere aanpak, bredere aanpak, enz.). De meeste betrokken docenten in het onderzoek zien de relevantie in van het integreren van taal in de beroepscontext en hebben voornemens om de interventie een vervolg te geven. Op basis van deze bevindingen concluderen wij dat er een belangrijke stap is gezet in het integreren van taal in de beroepscontext. Er is echter meer tijd nodig om de integratie te borgen in een structurele werkwijze en de impact ervan te kunnen vaststellen.

Referenties

- Bolle, T. & I. van Meelis (2017). *Taalbewust beroepsonderwijs; Vijf vuistregels voor effectieve didactiek*. Bussum: Coutinho.
- Bruin, A. e.a. (2018). “Opvattingen van mbo-docenten over beroepsgerichte taal- en communicatie-eisen en de aansluiting op een dynamische arbeidsmarkt”. In: *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 41 (1), p. 19-27.
- CvTE (2017). ‘Rapportage referentieniveaus 2016-2017. Invoering centrale toetsing en examinering referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen en Engels mbo’. Online raadpleegbaar op: <https://expertisecentrumnederlands.nl/uploads/default/e/i/eindrapportage-analyse-en-evaluatie-referentieniveaus-nederlandse-taal-en-rekenen.pdf>.
- Elbers, E. (2012). *Iedere les een taalles? Taalvaardigheid en vakonderwijs in het (v)mbo. De stand van zaken in theorie en onderzoek*. Utrecht: Universiteit Utrecht/PROO.
- Hajer, M. & T. Meestringa (2020). *Handboek taalgericht vakonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Hendrix, T. & W. van der Westen (2018). ‘Visie op het vak taal/Nederlands voor Curriculum.nu’. Online raadpleegbaar op: <https://levendetalen.nl/wp-content/uploads/2018/01/Visie-op-het-vak-taal-Nederlands-voor-Curriculum-nu-Hendrix-en-Van-der-Westen-jan-2018-DEF.pdf>.
- Koeben, E. van, G.J. Kootstra, A. de Groot & F. Schaafsma (2018). “Mbo-docenten Nederlands over hun vak”. Online raadpleegbaar op: <https://plpo.nl/2018/02/27/mbo-docenten-nederlands-over-hun-vak/>.

Westen, W. van der (2013). "Taalgericht vakonderwijs & taalontwikkelen: lesgeven: identiek of verschillend?". In: A. Mottart & S. Vanhooren (red.), *Zevenentwintigste conferentie Onderwijs Nederlands*. Gent: Academia Press, p. 166-171.